

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND VALORILE COMERCIALE, JURIDICE ȘI UMANE GENERALE ÎN EDUCAȚIA FORMALĂ¹

Av. George VLĂESCU

Abstract

Starting from the premise that a society's development standards are closely linked to the performance of the education system, this study draws attention to the consequences of the global trend towards the development in individuals of commercial values to the detriment of legal (especially those relating to freedom and democracy) and general human values.

Keywords: *education, characters, moral values, commercial values, general human values, censorship, educational values, legal values, normativism, rights*

1. Prolog pentru o educație liberă și autentică

Unul dintre autorii noștri contemporani, și nu e singurul, susține că „*evoluția pozitivă și prosperitatea societății sunt dependente de modul în care sistemul juridic se armonizează cu sistemul moral...*”². Observația este ireproșabilă, însă ducând mai departe raționamentul distinsului jurist, putem oare să nu recunoaștem că moralitatea depinde în esență de educație? Sigur că o astfel de retorică ne proiectează tematica în arena teoriilor și disputelor interdisciplinare. În special în acele zone de întrepătrundere a fundamentelor morale ale sistemului juridic cu maniera în care instituțiile educaționale i-au pregătit pe cei îndreptățiți să elaboreze și să aplice legea, dar și pe cei pe care Montesquieu îi numește „guvernați”. O ipoteză de lucru care este cu atât mai provocatoare în contextul vremurilor actuale. Știind desigur că educația, eliberată de dogmele bisericii, a cedat negustorilor, mai exact marilor

¹ În cea mai mare parte, prezenta lucrare a fost inspirată din lucrarea autorului *Educația tinerilor și adulților din perspectiva nevoii de echilibru între valorile educaționale și valorile juridice*, folosită în semestrul 1, anul universitar 2022-2023, la disciplina *Psihopedagogia adolescenților, tinerilor și adulților*, în cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

² Este vorba de profesorul Mihai Adrian Hotca și articolul *Moralitatea și legalitatea*, publicat la data de 19.11. 2017 [accesat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/1842/moralitatea-si-legalitatea>.

corporații, trecând de la valorile sale fundamentale la cele comerciale (numite și *competențe*³), dictate în esență de așa-zisa „piață a muncii”. O piață care în realitate este una financiară, nedemocratică și dirijată de o oligarhie bătuită de control. Chestiuni care într-o societate cu adevărat democratică ar aduce în discuție prioritățile curriculumului școlar. Sau, mai punctual spus, modalitățile în care au fost și sunt abordate în învățământ morala, democrația și dreptul, elementele axiologice fără de care societatea în întregul ei și-ar pierde rostul și șansele existențiale.

Prin urmare, concentrarea pe educație a problematicii valorilor morale și a corespondentelor acestor valori în planul științelor juridice devine nu doar firească, ci absolut necesară, mai ales din perspectiva formării caracterologice. Concluzie care nu se desprinde din conținutul vreunui discurs sau document prăfuit, desuet sau demagogic. Ea este rodul experienței și a contemplării umane condensate în aserțiunea potrivit căreia omul nu poate deveni om decât prin educație⁴. O paradigmă pedagogică care-și propune să clădească, pe fundamentul eredo-nativ al omului, standardele cele mai înalte cu puțință ale personalităților sau caracterelor⁵ într-un climat de optimă libertate coexistențială.

Dificultatea atingerii unor asemenea standarde în cadrul procesului de globalizare, în care educația și statele și-au asumat⁶ la nivel declarativ responsabilitatea (deși știm bine că niciodată în istorie acestea nu au dat socoteală pentru eșecurile înregistrate), ne depășește întru totul așteptările. Din acest unghi, cel puțin, magistrul rol al educației, acela de știință a acțiunii eficiente (praxiologice), se aseamănă mai degrabă cu jocuri de cuvinte care, probabil, fac parte din discursul imagologic al pedagogiei postmoderne. Evident că aceste chestiuni nu eclipsează ideea de valoare în sine a educației. Dimpotrivă, argumentele *pro* educație sunt pe cât de vechi, pe atât de zdrobitoare. Comenius, de pildă, preluând ideile anticilor

³ Termenul de „competență” nu se bucură în științele educației de o definiție acceptată unanim, însă se referă la cele 8 competențe cheie (competențe de alfabetizare; multilingvistice; în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii; digitale; personale, sociale și de a învăța să înveți; cetățenești; antreprenoriale; de sensibilizare și expresie culturală) prevăzute în Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, publicată în Jurnalul oficial al Uniunii Europene L 394/10 din 30.12.2006.

⁴ Mai exact „*El nu este decât ceea ce-l face ea* (n.n. educația)”. I. Kant, *Tratat de pedagogie; Religia în limitele rațiunii*, Traducere de C.V. Butureanu și C. Rădulescu-Motru. Iași: Ed. Agora, 1992, p. 10.

⁵ Noțiunile de *persoană* și de *caracter* desemnează, din punct de vedere psihologic, același lucru, deși există și unele teorii care le disting. La origine *persoana* însemna masca pe care o purta un actor pentru rolul încredințat, sugerând ideea de aparență, pe cât cuvântul *caracter* prezintă o structură psihologică mult mai adâncă, poate chiar înăscută. În acest sens, Gordon W. Allport. *Structura și dezvoltarea personalității*. Traducere de Herseni I.. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991, p. 43.

⁶ În opinia noastră, opțiunea de *asumare*, frecvent utilizată în politicile educaționale, este nesustenabilă atunci când privește rolul îmbunătățirii personalității umane, deoarece nu există mijloace și garanții eficiente ale unei asemenea asumări.

așeza educația la temelia măreției omului⁷, Pascal declara la rândul său că „*toată demnitatea noastră stă în gândire*”⁸, Montaigne socotea că educarea morală și înțelegerea este pentru copii mai importantă decât știința⁹, Scriptura însăși este o sursă enciclopedică a educației, iar „bătrânii filosofi” ai antichității ne-au lăsat și ei teze referențiale cu privire la rolul crucial pe care educația îl are asupra insului și societății. Și, foarte important, educația – referindu-ne desigur la o educație ideatică, autentică, liberă, nepolitizată și nedogmatizată – este astăzi o necesitate pe cât de acută, pe atât de absentă din agenda realităților contemporane. Lucru care nu poate fi negat de niciun individ rațional care respiră aerul actualelor pseudo-democrații educaționale și a avut curiozitatea să sondeze, fie și superficial, principalele editoriale ale culturii universale. În special cele apărute începând secolul XVI, când odată cu cărțile tipărite a luat amploare și *cenza* impusă de către autorități sub cele mai varii pretexte, și care subzistă și astăzi (ordine, siguranță publică, bune moravuri etc.). Acesta pare să fie și climatul care l-a împins pe John Milton, în urmă cu cca. 4 secole, să pledeze pentru libertatea cărților în faimosul său discurs *Areopagitică – un discurs pentru libertatea neîngrădită a tipăriturilor*. O pledoarie în care, cu fină-i ironie, poetul profet se adresa Parlamentului englez: „*Nu neg, domnilor, că este cel mai mare interes pentru biserică și stat să vegheze asupra comportării cărților, ca și a oamenilor, și, la nevoie, să le închidă, să le întemnițeze și să le aplice justiția cea mai aspră, întocmai ca unor răufăcători. Căci cărțile nu sunt câtuși de puțin lucruri moarte, ci cuprind într-însele o putere de viață ce le face să fie la fel de active ca și sufletul ce le-a zămislit; ba chiar asemeni unor fiole, ele păstrează esența și substanța cea mai pură a cugetului viu care le-a crescut (...). Pe de altă parte, dacă nu se procedează cu băgare de seamă, primejdia de a ucide o carte bună e la fel de mare ca aceea de a ucide un om. (...) Trebuie, de aceea, să avem grijă de a nu progoni strădania vie a oamenilor care urmăresc binele obștesc, să nu prăpădim prețioasa viață omenească păstrată și înmagazinată în cărți*”¹⁰.

În aceeași arhitectură a luptei împotriva dirijismului etatic al gândirii umane se înscriu și teoriile celor mai strălucite minți ale utilitarismului clasic. De pildă, John Stuart Mill și Jeremy Bentham, aprigi corifei ai libertății umane, susțineau că îmbunătățirea educației va aduce cu sine un vot mai rațional și o guvernare mai bună, fiindcă în fond rolul guvernării este acela de a promova fericirea societății. Astfel, semnalele nevoii de schimbare a paradigmatelor educaționale au devenit tot mai sonore. O imperativitate care răzbate și din discursul juristului și eruditului craiovean Titu Maiorescu, cel care avea să-l familiarizeze pe Mircea Djuvara cu

⁷ J. A. Comenius, *Didactica Magna*. Traducere de Iosif Antohi. București, 1970, p. 24. <https://vesteabuna.files.wordpress.com/2010/08/jan-amos-comenius-didactica-magna-public-pdf.pdf>

⁸ Pascal, Blaise, *Cugetări*. Traducere de Maria și Cezar Ivănescu, Oradea: Ed. Aion, 1998, p. 296.

⁹ E. Vianu, *Moralistii francezi*. București: Editura pentru literatură universală, 1966, p. 16.

¹⁰ M. Petcu, *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*. București: Polirom, 1999, p. 25. *Apud*. Enciclopedia dello spettacolo, Unedi-Unione Editoriale, Roma, 1975, p. 413.

filosofia kantiană a dreptului. Mementoul lui Maiorescu este legat *inter alia* și de prelegerile sale pentru crearea de școli bune, fiindcă spunea savantul, doar așa vom reuși să avem legi și guvernări bune¹¹. Iar exemplele pot continua, devenind extrem de numeroase în zilele noastre, când educația civică, o adevărată cruciadă politică la nivelul Uniunii Europene, își găsește un amplu și zgomotos ecou (nu neapărat și eficient), mai ales din perspectiva egalității de gen, a coeziunii sociale și a democrației participative.

2. Conceptul de valoare în educație și corelațiile sale cu alte științe

Evident, valorile nu se pot rezuma la exemplele anteenunțate. Ele sunt expresia unor conceptualizări mult mai adânci și mai diversificate, fiind revendicate în toate domeniile și ungherele vieții sociale. Așa se explică faptul că de studierea lor se ocupă astăzi un număr crescendo de discipline (filosofie, sociologie, drept, psihologie, teologie, politologie, antropologie, economie, etnologie etc.). Științe care, în pofida eternelor lor dispute, nu au împiedicat ca semnificația noțiunii să se decanteze la nivelul unui grad de generalizare comun, primind în limbajul contemporan acel înțeles domestic de însușiri ale obiectelor, ale fenomenelor și ale ideilor de a se face prețuite de către om (bune, dezirabile și importante pentru individ sau societate)¹².

Filosofic vorbind, valoarea, deși este multifățetată și răstălmăcită de acest domeniu arhetipal al culturii umane, este redată de dicționarul filosofic explicativ ca fiind „prețuirea acordată unor obiecte sau fapte (naturale, sociale, psihologice), în virtutea unei corespondențe a însușirilor lor cu trebuințele sociale ale unei comunități umane și cu idealurile acesteia. Deși valoarea se constituie prin raportarea obiectelor la trebuințele sociale, istoricește determinate de practică, se atribuie denumirea de valoare chiar lucrurilor, ideilor sau acțiunilor cărora anumite comunități umane le acordă prețuire și către care ele aspiră”¹³.

Valoarea ocupă un loc aparte și în tânăra și intruziva știință a psihicului uman - psihologia - unde per global este etichetată ca un produs al conștiinței umane ce vizează satisfacerea trebuințelor/dorințelor. De pildă, dicționarul Larousse o definește ca fiind „credință împărtășită privind ceea ce este dezirabil sau util, adică ceea ce trebuie prescris sau proscris, în materie de comportamente și de finalități”¹⁴.

Dincolo însă de trebuințe și dorințe, meritul psihologiei nu se rezumă la definiții sau la etichetări, ci constă în cercetarea și furnizarea de informații asupra formării și influențării caracterelor, chestiuni cu un caracter aplicativ mult mai

¹¹ N. Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*. București: Cartea Românească, 1970, p. 54.

¹² DEX 2010. <https://dexonline.ro/definitie/valoare> (accesată la 20.10.2022).

¹³ Dicționar de filosofie. București: Ed. Politică, 1978, p. 759.

¹⁴ Larousse, *Marele dicționar al psihologiei*. Traducere de Ardeleanu A., Dorneanu S. ș.a. București: Ed. Trei, 2006.

profund și teribil. Vorbeam, într-unul din articolele publicate¹⁵, despre monumentală lucrare „*Psychologie des Foules*”¹⁶ a lui Gustave Le Bon, apărută la finele secolului XIX. O capodoperă științifică în care fondatorul psihologiei sociale trage semnalul de alarmă asupra faptului că destinele popoarelor sunt cârmuite de caracterele lor și nu de către instituții, legi sau forme de guvernământ¹⁷. Caracterele fiind, în opinia acestuia, singurele care dirijează destinele și care determină ascensiunea sau decăderea unui popor, motiv pentru care, spunea emeritul psiholog, „*educația dată tineretului unei țări ne îngăduie să aflăm ce se va întâmpla, într-o bună zi cu acea țară*”¹⁸.

Sigur că în educație, ca și în psihologie și, după cum vom vedea, și în drept, valențele valorilor au depins nu doar de teoriile celebrilor gânditori. Ele au fost influențate de la o epocă la alta de necesitățile, de afinitățile, de obiceiurile și de scopurile efemere ale societății. Și chiar de normele morale care, așa cum bine știm, variau de a o zonă geografică la alta, motiv pentru Pascal spunea că „*Trei grade de latitudine răstoarnă toată jurisprudența*”¹⁹. Ori în fața tuturor acestor mutații și diferențieri culturale nici modelele de personalitate nu puteau rămâne refractare și imuabile.

Cu toate acestea, în raport cu valorile ce fac obiectul de studiu al axiologiei educației contemporane, hermeneutica textelor antice și medievale sugerează faptul că modelul de personalitate a fost, în linii mari, clădit pe 5 elemente fundamentale: binele, adevărul frumosul, dreptatea și sacrul. Elemente pe care s-au construit teoriile dreptului natural și care astăzi sunt amintite de educație ca valori fundamentale generale ale umanității. Cu toate acestea, ele nu reprezintă priorități la nivelul conținutului educațional urmare a „recomandărilor” autorităților internaționale și „edictelor” normative naționale. Așa se face că, în plină prăbușire culturală postmodernistă, educația ajunge să fie centrată pe „competențe”²⁰, iar dreptul pe acte normative (teoria normativistă sau kelsiană a dreptului²¹), chestiuni pe care, până la un anumit punct, le asociem cu teoria maioreșciană a formelor fără fond. Așadar, nu ne mai miră că, în general în educația postmodernă,

¹⁵ „Dezvoltarea durabilă”, în contextul idealului educațional și al gestionării spațiale a teritoriului, articol apărut în *Universul juridic* nr. 12/2022.

¹⁶ „*Psychologie des Foules*”, tradusă *Psihologia mulțimilor*, a fost publicată pentru prima oară în anul 1895.

¹⁷ Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*. Traducere de Potcoavă I. București: Ed. Librex, 2022, pp. 108-109. Într-un spirit apropiat lui Gustave Le Bon, Constantin Rădulescu-Motru spunea că „*Mai mult decât talentele, caracterele hotărâsc soarta popoarelor...*” (Postulat la prefața cărții lui Constantin Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*, Iași, Ed. Moldova, 1995).

¹⁸ *Ibidem*, p. 122.

¹⁹ Apud. Giorgio del Vecchio. *Lecții de filosofie juridică*. București: Ed. Europa Nova, 1993, p. 179.

²⁰ *Competențele* sunt cele care stau la baza idealului educațional, așa cum un asemenea ideal a fost creionat de legislație.

²¹ Teoria normativistă a dreptului (a lui Kelsen), care domină jurisprudența postmodernă, restrânge dreptul la nivelul actului normativ în vigoare, golindu-l de valorile sale filosofice și morale.

valoarea²² a devenit cu precădere subsumată noțiunii de *scop*, în sens pragmatic, susținându-se că aceasta din urmă este o valoare creatoare și formatoare de valori. Alți autori, ies din acest spectru comercial și conferă noțiunii un conținut mult mai autentic, susținând că „*scopul fundamental al educației, ca și reconstrucție și transformare continuă, este de a crea șansa și nevoia la tineret de a-și reorganiza neconținut procesul de creștere spirituală*”²³.

Pornind însă de la structurarea finalităților educației în raport cu interesele și trebuințele individului, remarcăm și o strânsă colaborare între pedagogie și psihologie, în special începând cu anii '50 ai secolului trecut, când își face apariția psihologia umanistă²⁴.

Supranumită *a treia forță*, deoarece a îndrăznit să înfrunte behaviorismul și psihanaliza (curente *in illo tempore* notorii pentru punerea dezvoltării personalității umane și a cunoașterii sinelui pe seama unor forțe preponderent biologice), psihologia umanistă consideră omul nu numai o ființă socială, ci și una cultural-spirituală. De aceea, putem spune că un asemenea curent, care nu întâmplător a debutat odată cu ascensiunea internațională a drepturilor omului, a deschis psihologiei orizonturi noi, fără precedent, cu încărcături valorice de factură umanistă. Orizonturi care includ „*experiențe umane unice: dragoste, frică, speranță, iubire, credință, fericire, umor, extaz mistic, răspundere, rostul vieții etc.*”²⁵. Lucru care certamente reprezintă un real progres. Mai ales din perspectiva faptului că astăzi psihologia, o știință care în principiu se ocupă cu studiul fenomenelor psihice (verificabile), a ajuns să vizeze nu numai fenomenele care se exprimă prin comportamentul nostru obiectiv (acțiuni, comentarii etc.), ci și pe cele din interiorul nostru (sentimente, dorințe, idei, imagini etc.). Chestiuni care, așa cum era de așteptat, au ridicat cercetarea psihicului uman „la fileul” intereselor de stat. Mai exact al dreptului, din unghiul conduitei, dar și al educației, din perspectiva gândirii și comportamentului educabilului. Sub acest ultim aspect, sunt grăitoare cercetările reputatului psiholog român Constantin Cucuș care, raliindu-se teoriei lui Rene Hurbert, susține²⁶ că unul dintre principiile care guvernează structurarea psihopedagogică a valorilor în procesul educațional este acela al raportării valorilor la particularitățile și vârsta educabililor, astfel:

²² „*Valorile pedagogice angajate la nivelul finalităților exprimă capacitatea de anticipare a rezultatelor educației la diferite grade de generalizare și abstractizare*”. În acest sens, Cristescu S. Valorile pedagogice. În: Didactica Pro... nr. 4/2000, p. 80. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Valorile%20pedagogice.pdf

²³ C. Cucuș, *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995, p. 74. Apud J. Dewey, *Democrație et education*, Paris: Armand Colin, 1990, p. 160.

²⁴ Pionerii acestui curent sunt A. Maslow și Carl R. Rogers.

²⁵ I. Mânzat, *Istoria psihologiei universale. Curs compendium*. București: Ed. Psyche, 2003, p. 127.

²⁶ C. Cucuș, *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995, p. 74. Apud Rene Hurbert, *Traité de pédagogie générale*. Paris, PUF, 1965.

- La vârsta de 0-1 ani interesele sunt de natură biologică și sunt centrate pe valori vitale;
- La vârsta de 1-3 ani (prima copilărie) există interese cărora le corespund valorile senzuale (de plăcere);
- La vârsta de 3-7 ani (a doua copilărie) interesele sunt ludico-practice care își au corespondentul în valori de apropiere sau de achiziție;
- La vârsta de 7-12 ani (a treia copilărie) - interesele sunt constructive, iar valorile corespondente sunt tehnice sau de producție;
- La vârsta de 12-14 ani (preadolescență) sunt dominante interesele ludico-afective anunțându-și prezența valorile de organizare sau politice;
- Adolescența este marcată de dezvoltarea intereselor socio-abstracte și intelectuale în jurul valorilor culturale (sau de înțelegere);
- La maturitatea, ale cărei interese dominante sunt nevoi trans-sociale, raționale, are loc o centrare a valorilor spirituale înalte, precum adevărul, frumusețea, dragostea, pietatea.

Toate acestea se leagă într-o arhitectură armonioasă și logică cu ceea ce Edouard Pamfil, creatorul psihiatriei antropologice din România, semnalase în anii '70. Și anume faptul că, în paralel cu maturizarea individului, persoana se construiește caracterial „...în timp, ontogenetic, pornind de la un determinism strict până la obținerea unei cote optime de libertate”²⁷. Astfel, funcția de libertate joacă în opinia reputatului psihiatru un rol determinant în procesul de autoconstruire și auto-perfecționare a personalității²⁸.

De aceea, considerăm că progresele psihologiei, sub influențele filosofiei și mult mai târziu a psihologiei umaniste și chiar a psihiatriei, ar putea sprijini cu succes dezideratul kantian atât de îndrăgit pedagogiei moderne, acela de „a dezvolta în individ toată perfecțiunea de care este susceptibil”²⁹. Însă, doar în măsura în care omul contemporan poate înțelege că nimic (nici măcar „competențele”), nu poate substitui valorile fundamentale contemplate de omul vechi de-a lungul mileniilor. O concluzie în sprijinul căreia converg și rezultatele cercetărilor antropologiei pedagogice. Respectiv studiile ne spun că optimul axiologic poate fi obținut prin combinarea și implementarea valorilor umane generale (bine, adevăr, frumos, drept și sacru) cu valorile ideologiei moderne (libertate, democrație, egalitate, solidaritate), ale ideologiei postmoderne (deschidere, creativitate inovatoare, competitivitate, toleranță, autoeducație, educație permanentă), precum și cu

²⁷ Pamfil, Ed., Ogodescu, D. *Persoană și devenire. Eseu de antropologie*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1976, p. 18.

²⁸ Ibidem, pp. 18-19.

²⁹ I. Kant, *Tratat de pedagogie; Religia în limitele rațiunii*, Traducere de Butureanu C.V. și Rădulescu-Motru C. Iași: Ed. Agora, 1992, p. 6.

valorile naționale³⁰. Iar educația morală reprezintă chiar fundamentul pe care se clădesc asemenea valori³¹.

Așadar, noțiunea de valoare, sub influențele științelor a ajutat la cristalizarea în cadrul științelor pedagogice a unei orientări relativ noi - axiologia pedagogică - alături de normativitatea educației, de dialectica educației ș.a. O axiologie care astăzi, din păcate, este reprojectată de factorii politici pe așa-zisele „competențe”, riscând aducerea la stâlpul infamiei a relației străvechi dintre educație și valorile ei fundamentale.

3. Valoarea în științele juridice

Aici, spre deosebire de majoritatea științelor socio-umane, noțiunea de *valoare* s-a ales, cel puțin în aparență, cu un conținut mai sărăcăcios, dar mai bine structurat sau, mai bine zis, mai ordonat. Semnificația cea mai frecvent întâlnită a noțiunii fiind aceea de principiu sau de finalitate etatică și privește modalitatea în care omul (subiectul de drept) trebuie să-și ajusteze conduita în raport cu anumite etaloane - licit/ilicit, just/injust etc. - fără a se remarca preocupări deosebite în ceea ce privește distincția impusă de vârsta (dintre tineri și adolescenți sau adulți)³².

Spunem că, în drept, noțiunea este mai sărăcăcioasă „în aparență” deoarece în realitate dreptul nu se mărginește la o simplă aliniere normativă a comportamentului uman, așa cum se tinde uneori în jurisprudența și în teoria contemporană. Dimpotrivă, forjat de propria filosofie proprie, dreptul își postulează elementele ca valori recunoscând-le esența culturală și civilizațională, fie la nivel de unități teritorial-administrative, fie sub aspect plenar (dreptul la învățătură, pluralismul, democrația, societatea civilă etc.). Astfel, valorile au ajuns să dobândească, în special sub influența școlii dreptului natural, semnificații deosebit de nuanțate, de ample și de profunde, iar pe anumite secvențe istorice să exprime particularitățile și stadiul evolutiv al unei societăți³³. Sigur că asemenea abordări nu se situează dincolo de hotarele dreptului, fiindcă valoarea vizează chiar conținutul realităților juridice, iar cele mai prețioase achiziții valorice ale dreptului modern sunt de departe *drepturile și libertățile omului*. În plus, așa cum constată și

³⁰ L. Cuznețov, *Educația prin optim axiologic. Teorie și practică*. Chișinău, UPS „Ion Creangă” din Chișinău, 2010, pp. 37-38. *Apud* Nicola I. Pedagogie și antropologie filosofică, Revista de Pedagogie, nr.1967 ș.a.

³¹ L. Cuznețov, p. 38.

³² Distincția operează doar din perspectiva răspunderii, respectiv a capacității juridice, unde legea atribuie unele semnificații juridice în raport cu anumite cerințe (vârsta persoanei, calitatea, sănătatea mintală etc.).

³³ Sida A., *Introducere în Teoria Generală a Dreptului*. Timișoara: Ed. „Augusta” 1998, p. 39.

Ion Craiovan, valoarea în drept mai pune în discuție și *opțiunea de alegere*, situație în care „*lumea valorilor este chiar lumea sa*”³⁴.

Tot din perspectiva dreptului, valoarea nu se rezumă nici la o simpla prețuire a obiectului de către om și nici nu se identifică cu suportul valorii (obiectul)³⁵. Ea oglindește mai degrabă relația ce survine între subiect (persoana care prețuiește) și suportul valorii³⁶.

Cu toate acestea, în drept, valorile comportă unele valențe specifice, ceea ce înseamnă că ele se deosebesc de celelalte prin unele trăsături distincte³⁷. Numite și valori juridice, precum justiția, norma juridică, statul etc., ele au devenit parte ale unui proces specific de elaborare și de implementare (aplicare), astfel că sunt catalogate de doctrină ca fiind valori-mijloc (nu valori-scop), cu caracter normativ și obligatoriu, adică garantate prin forța de constrângere a statului.

Cum însă ordinea publică reprezintă, după cei mai mulți autori, o trăsătură esențială a dreptului, a devenit imperioasă și necesitatea ierarhizării valorilor juridice. Ce s-ar face dreptul fără ierarhizări, nu-i așa?! Însă și aici, asemenea celorlalte preocupări umane în general, opiniile sunt destul de scindate. Și totuși, în lumea dreptului remarcăm existența unei tendințe doctrinare de înălțare a justiției la rangul de cea mai înaltă valoare (valoare-scop)³⁸. Superlativizare care se poate traduce prin aceea că toate celelalte valori/mijloace i se subordonează. Pe de altă parte, există și o tendință de interferare terminologică a *justiției* cu *echitatea*, precum și între *lege* (ca act normativ legislativ) și *drept*, confuziuni care adesea sunt alimentate de autoritățile publice și chiar de juriști, cu consecințe indezirabile pentru societate și individ.

Așadar, în loc de concluzii, putem spune că valorile esențiale și inerente ființei umane nu au reușit nici la începutul acestui mileniu să-și redobândească locul și rolul în societate. Mai ales în condițiile în care școala tradițională nu s-a ocupat defel de predarea și cultivarea valorilor juridice. Ori consecințele acestor neajunsuri se reflectă în primul rând în planul dreptului fundamental la libera dezvoltare a personalității și, evident, la nivel social, reținând în acest sens:

a) Tinerii sunt complet străini de reprezentarea drepturilor și valorilor juridice sau, în cel mai fericit caz, le confundă cu reglementările normative (legea), fiindcă din nefericire aceeași cartografiere greșită o au și furnizorii de educație;

b) Școala este o colosală industrie creatoare de experimente a tiparelor de personalități și acționează la comenzile instituțiilor etatice. Așa se face că ambientul

³⁴ Craiovan, I. *Finalitățile dreptului*. București: Ed. Continent XXI, 1995, p. 46.

³⁵ Suportul valorii sau, altfel spus, materialul valorilor juridice, constituie în opinia lui Petre Andrei fapte de drept, iar studiul lor reprezintă chiar obiectul științei dreptului: „*dreptul ca știință se ocupă cu fapte de drept, cu fapte ca obiecte ale valorii*”. În acest sens, Petre A. *Filosofia valorilor*. Iași: Polirom, 1997, p. 147.

³⁶ Biriș I. *Valorile dreptului și logica intențională*. Arad: Ed. Servo-Sat, 1996, p. 115.

³⁷ Sida A., *op.cit.*, pp. 48-49.

³⁸ Scopul este privit ca o realizare socială.

psihosocial al individului, reperle sale valorice și scopul pentru care trăiește, continuă să fie confecționate din materiale ideologice patetice furnizate de cei ce controlează statul. Sigur, de liderii politici și economici, obsedați de controlul speciei umane, de eficiență (competențe) și mai ales de maximizarea profiturilor;

c) Normele legislate au ocupat întru totul locul dreptului. Astfel că *justiția* se rezumă astăzi la punerea în practică a procedurilor normativiste. Mai exact, la citirea și aplicarea actelor normative (interpretarea judicioasă devenind deja un lux³⁹), astfel încât noțiunile de *echitate* și mai ales de *drept* s-au transformat în simple vocabule;

d) Legislație, care se dorește a reprezenta un îndrumător educațional pentru orice tânăr și adult, este supradimensionată cantitativ și, deci, necunoscută în cea mai mare parte, dar, paradoxal, „obligatorie” și uneori afectată de inechități sociale;

e) Societatea civilă însăși comportă puternice diferențieri economice și este lipsită de referințe civice, democratice și juridice, devenind astfel inadecvată pentru dezvoltarea biopsihosocială a tinerilor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Biriș I., *Valorile dreptului și logica intențională*. Arad: Ed. Servo-Sat, 1996.
2. Comenius J. A., *Didactica Magna*. Traducere de Iosif Antohi. București, 1970. [vizitat la 20.11.2021]. Disponibil online: <https://vesteabuna.files.wordpress.com/2010/08/jan-amos-comenius-didactica-magna-public-pdf.pdf>
3. Craiovan I., *Finalitățile dreptului*. București: Ed. Continent XXI, 1995.
4. Cristescu S., *Valorile pedagogice*. În: *Didactica Pro...* nr.4/2000. [vizitat la 20.11.2021]. Disponibil online: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Valorile%20pedagogice.pdf
5. Cucuș C., *Pedagogie și axiologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995.
6. Cuznețov L., *Educația prin optim axiologic. Teorie și practică*. Chișinău, UPS „Ion Creangă” din Chișinău, 2010.
7. Dewey J., *Democrație et education*. Paris: Armand Colin, 1990.
8. DEX 2010. [vizitat la 20.11.2021]. Disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/valoare>
9. Dicționar de filosofie. București: Ed. Politică, 1978.
10. Giorgio del Vecchio, *Leții de filosofie juridică*. București: Ed. Europa Nova, 1993.

³⁹ Chiar și în facultățile de drept, interpretarea normei juridice ocupă un spațiu curricular redus, fiind predată la nivel de lecție sau de unitate de învățare în cadrul Teoriei Generale a Dreptului.

11. Gordon W. Allport, *Structura și dezvoltarea personalității*. Traducere de Herseni I. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991.
12. Gustave Le Bon, *Psihologia mulțimilor*. Traducere de Potcoavă I. București: Ed. Librex, 2022.
13. Hotca M.A., *Moralitatea și legalitatea*. Publicat la data de 19.11. 2017 [vizitat la 20.11.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/1842/moralitatea-si-legalitatea>
14. Hurbert R., *Traité de pédagogie générale*. Paris, PUF, 1965.
15. Kant I., *Tratat de pedagogie; Religia în limitele rațiunii*. Traducere de Butureanu C.V. și Rădulescu-Motru C. Iași: Ed. Agora, 1992.
16. Larousse, *Marele dicționar al psihologiei*. Traducere de Ardeleanu A., Dorneanu S. ș.a. București: Ed. Trei, 2006.
17. Leisner W., *L'État de droit-une contradiction?* În: Recueil D' études en hommage à Charles Eisenmann, Paris, Cujas, 1975.
18. Manolescu N., *Contradicția lui Maiorescu*. București: Cartea Românească, 1970.
19. Mânzat I., *Istoria psihologiei universale. Curs compendium*. București: Ed. Psyche, 2003.
20. Nicola I., *Pedagogie și antropologie filosofică*. Revista de Pedagogie. nr.1967.
21. Pamfil Ed., Ogodescu D., *Persoană și devenire. Eseu de antropologie*. București: Editura științifică și enciclopedică, 1976.
22. Pascal Blaise, *Cugetări*. Traducere de Maria și Cezar Ivănescu, Oradea: Ed. Aion, 1998.
23. Petcu M., *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*. București: Polirom, 1999. *Apud*. Enciclopedia dello spettacolo, Unedi-Unione Editoriale, Roma, 1975.
24. Petre A., *Filosofia valorilor*. Iași: Polirom, 1997.
25. Rădulescu-Motru C., *Puterea sufletească*, Iași, Ed. Moldova, 1995.
26. Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene, publicată în Jurnalul oficial al Uniunii Europene L 394/10 din 30.12.2006.
27. Sida A., *Introducere în Teoria Generală a Dreptului*. Timișoara: Ed. „Augusta” 1998.
28. Vianu E., *Moralistii francezi*. București: Editura pentru literatură universală, 1966.